

MÚSICA

L'origen de Sant Joan: tradició i festa

TEXT: LYDIA OROBITG

Sant Joan, segons una estampa del primer terç del segle XIX. (Col. de l'autor.)

La **Revetlla de Sant Joan**, també anomenada popularment com la **Nit del Foc** o la **Nit de les Bruixes**, és una celebració que es realitza durant la nit entre el 23 i 24 de juny, una de les més curtes de l'any degut a la proximitat del solstici d'estiu.

Segons el folklorista Joan Amades, en el *Costumari Català*, l'origen de la revetlla de Sant Joan prové de les civilitzacions més antigues que, la nit del 23 de juny celebraven l'arribada del solstici d'estiu, ja que és el moment de l'any en què el sol es troba al punt més alt del zenit i quan és visible per més espai de temps; per tant és el dia més llarg de l'any.

Però ja entrats en l'era cristiana, la festa de Sant Joan pren un caire més religiós i ens convida a celebrar el naixement de Sant Joan, que segons la veu popular va néixer justament a les dotze de la nit, a la mateixa hora del naixement de Jesús, i just mig any abans que ell. Per això el moment cabdal de la festa es produeix al punt de les dotze de la nit.

Diferents autors han donat versions diferents sobre l'origen d'aquesta diada, però tots ells estan d'acord en que l'element principal d'aquesta festa és el foc. Alguns d'ells veuen l'origen al record de l'incendi de Roma que va destruir la ciutat i on van ésser perseguits els cristians, injustament acusats, i molts d'ells van morir a la foguera. D'altres autors opinen que la festa de Sant Joan recorda molt les pal·lies romanes, festes en honor de Pal·les, deessa del foc. També es troben similituds amb les festes efèsties que celebraven els grecs en honor de Vulcà, que foren copiades i continuades pels romans. També a Grècia, començaven l'any pel solstici d'estiu i celebraven festes dedicades a Apol·lo, durant les quals encenien fogueres de caràcter purificador.

L'encesa de fogueres és general a casa nostra. En molts indrets, era costum coronar les pires amb un ninot de palla, amb un >

barret o simplement amb un cove. Quan la foguera estava ben abrandada i abans que el foc arribés al ninot, els nois l'apedregaven per tal de fer-lo caure al braser, perquè era un desmèrit que el ninot cremés des del cim. En les poblacions en què hi havia boscos a la vora, es plantava un arbre al punt on havien d'encendre la foguera, per tal que servís de puntal. Al seu voltant amuntegaven tota la fusta i al cim de l'arbre posaven el ninot. Les falles d'Isil són un bon exemple d'aquesta tradició que, avui en dia, se segueix celebrant i on perviu la baixada de les teies.

Un altre element molt important d'aquesta diada és l'aigua. Durant la nit de Sant Joan, es creia antigament que, les aigües estaven posseïdes de virtuts especials, fins i tot, la de la rosada de la matinada. Al Vallès es creia que hom podia guarir-se de mal als peus si al matí de Sant Joan es passejava, amb els peus nus, per damunt de l'herba molla de rosada.

Portada d'un llibre de la Reial de la Forinca, molt centrat la nit de Sant Joan per les fadrines que escodrinyaven el futur amorós. (Bibl. de l'autor.)

També se sol associar a la nit de Sant Joan el poder curatiu de les herbes collides aquesta nit. Hom creu que la virtut de les herbes és degut a la força i la durada de la claror del sol que dóna gràcia i vida. Fins el 23 de juny la virtut de les herbes ha anat augmentant però a partir d'aquest dia anirà minvant amb la claror i la força del sol. En ser el dia més llarg, és el moment de l'any en què tota planta té més virtut.

La nit de Sant Joan és l'única de l'any en què donen resultat pràctiques encaminades a l'obtenció de riqueses i a la descoberta de tresors. Era molt estesa la creença de la virtut meravellosa de la falguera. Es creia que floria i granava, tot alhora, just durant el breu espai de temps que sonen les campanades de mitjanit. Qui volgués obtenir tota mena de venturades i riqueses i sobretot, qui volgués atreure la simpatia amorosa d'una dona, calia que recollís i conservés la grana de la falguera.

També la credulitat popular suposava que tots els éssers fantàstics que es creia que vivien als boscos, aquesta nit es manifestava de manera més acusada i fins i tot, hom parla de determinats éssers mítics exclusius d'aquesta nit.

Aquesta nit, com la de Nadal, eren les tradicionals per a iniciar-se els qui es volien dedicar a l'art de guarir. Així mateix s'iniciaven els qui es dedicaven a donar mal. A Reus creien que els qui naixien aquesta nit eren *joanencs* i gaudien de dons i facultats especials.

Els nostres avantpassats qualificaven aquesta festa de *Nadal de l'estiu*. Creien que tot allò que esdevé aquesta nit estava rodejat de la ventura i de la sort, per això es celebrava com una gran festa. Antigament, totes les cobles i músiques de la ciutat sortien a tocar pels carrers i places. Aquesta nit era nit de música. Però quan es van generalitzar els coets, el soroll de la música fou suplantat per l'estridència dels focs. Aquesta nit la gent sentia plaer en fer el màxim soroll i xivarri, potser en oposició al silenci i quietisme de la resta de l'any.

En aquesta nit, per sopar, és habitual fer reunions familiars o bé acudir a alguna festa popular amb taules preparades a la vora d'una foguera. Llavors es prenen tota mena de coques. A Catalunya i al País Valencià, la més habitual és la coca de Sant Joan de pa de pessic i fruita confitada, però també se'n prenen de recapte, de llardons, pinyons i de moltes altres menes. Antigament, les coques per aquesta diada eren rodones amb

La revella de Sant Joan vora les fonts, a Clonou, segons la capçalera d'un ventall suïssencista. (Col. de l'autor.)

un trau al mig, la qual cosa es podria relacionar amb alguna mena d'antic ritus solar. Avui en dia, la mida estàndard sol ser canònica, o sigui que fa el doble de llarg que d'ample. Com que és dia de festa, no deixa de ser tradicional prendre vi o cava.

Avui en dia, els balls per sant Joan han quedat reduïts a l'àmbit estrictament folklòric, però havien estat molt estesos a tot arreu, sovint com una manera d'atiar el foc o de simplement fer-ho veure. Es tractava de balls rodons que es feien al voltant de la foguera. On era popular la sardana es ballaven sardanes, però a la resta de territoris solien ser corrandes cantades pels mateixos ballaires i desproveïdes de qualsevol instrument. A cada poble tenien la seva pròpia cantarella, però degut a la mena de celebració en la que s'ha convertit avui la festivitats, han acabat desapareixent, o si més no, convertit en festes de música enllaunada.

A Felanitx, Llevant de Mallorca, i a Pollença, Tramuntana de Mallorca, es continua ballant la dansa de Sant Joan Pelós. És un personatge que representa sant Joan Baptista, vestit amb una indumentària d'origen antic amb colors cridaners, amb la cara coberta amb una careta, que es passeja pel poble el dia de sant Joan, tot ballant al so d'uns instruments primitius.

Sant Joan Pelós, de Mallorca.

El Canigó, visible des de tota la Catalunya del nord i des de les planes empordaneses ha esdevingut per molts motius la muntanya símbol de les terres catalanes. Als seus peus s'estén una munió de pobles que visqueren l'inici de la nostra reconquesta i foren el bressol de Catalunya. En un d'aquests pobles, Arles de Tec, nasqué Francesc Pujade. Profundament català, excursionista i enamorat del Canigó. Havia nascut un 23 de juny i emprà aquesta coincidència per revifar la tradició dels focs de Sant Joan empeltant-los amb la mítica màgia del Canigó i dotant-los d'un profund sentit de nacionalisme i d'unitat dels Països Catalans.

Així, el 23 de juny de 1955, amb uns amics va pujar al cim portant uns feixos de llenya, ja que a dalt no hi ha vegetació, i encengueren una foguera que fou visible des de molts pobles. L'any següent hi van tornar però aquesta vegada a tot arreu des d'on es podia veure el Canigó tenien preparades fogueres amb la consigna d'encendre-les tan bon punt veiessin cremar la de la Pica.

La Flama del Canigó evolucionà: el 1963, es va encendre el foc a la Pica, baixaren la flama a la plana, i així encengueren amb ella el màxim de fogueres possible. A partir del 1964 ja es deixaria la flama al Castellet de Perpinyà on romandria encesa durant tot l'any i el dia 22 de juny la tornarien a pujar al cim per regenerar-la. A partir del 1966 la Flama entra al Principat i s'hi comença a distribuir.

Actualment, el dia 22 de juny al matí es recull la flama al Castellet i és pujada al cim a darreres hores de la tarda; al punt de mitjanit es procedeix a la cerimònia de regeneració i, a partir de llavors, tothom qui ho vol pot prendre la flama cap a les seves contrades. Amb la flama regenerada s'encendrà, la nit del dia 23, una foguera feta amb els feixets de llenya que, provinents de tot arreu dels Països Catalans, s'hi hauran pujat el diumenge abans. Amb la flama d'aquesta foguera s'encendrà un llantió al Castellet perquè cremi tot l'any fins al proper 22 de juny, que tornarà a començar el cicle.

La revetlla de Sant Joan és la festa més celebrada als Països Catalans i és considerada com la Festa Nacional dels Països Catalans. A Sabadell, la Federació Sabadell Cultura és l'encarregada de preparar la festa, LA SANT JOANADA. Juntament amb Òmnium Cultural, es fa arribar la flama del Canigó als diferents barris que celebraran la seva revetlla. Al centre, a la Pl. del Dr. Robert, s'encén el peveter i es continua la festa amb un gran sopar i ball fins a la matinada, tot això, sota l'eixordador soroll dels petards i trons i el meravellós espectacle de llum i color dels coets esclatant entre els estels.

INTEL·LECTE
GALERIA D'ART

Pedregar, 10
Telèfon 93 726 51 22
08202 SABADELL

LA
LLAR
DEL
LLIBRE

des de 1.957

TRAC
d'ART

Galeria

EXPOSICIONS
OBRA PERMANENT

PASSEIG DE LA PLAÇA MAJOR, 27
08201 Sabadell • Telf./fax 93 727 37 94